

L'Hospital de Granollers, de Bertran de Seva fins als nostres dies

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
1998

79

Resum: *Resseguir la història d'una institució com l'Hospital de Granollers és també resseguir la història de Granollers. L'Hospital ha estat present en la vida granollerina al llarg de gairebé set segles i la seva evolució va molt paral·lela a la del seu entorn. Les diferents ubicacions de l'Hospital, des de la sala gòtica del carrer de Corró fins a l'actual emplaçament al costat de la carretera de Cardedeu ens ajuden a definir les diferents etapes que ha viscut la institució. Unes etapes marcades per canvis en el govern i administració de la institució, per l'evolució de les seves finances, per l'atenció als malalts i als asilats... Transformacions que són derivades tant de la manera d'entendre les institucions hospitalàries al llarg dels temps com també de la mateixa evolució que ha tingut Granollers i la comarca, i que ens aproximen a la història més quotidiana de l'Hospital.*

1. El govern de la institució

1.1. La fundació

Com ja és conegut, l'Hospital de Granollers té les seves arrels a l'edat mitjana, igual que moltes altres institucions hospitalàries d'arreu de Catalunya. Els hospitals medievals van néixer com una institució per recollir i atendre pobres, pelegrins i malalts. L'origen d'aquestes institucions benèfiques cal buscar-lo en els primers temps de la Reconquesta, i n'hi havia a l'interior de les poblacions —normalment prop de les esglésies o catedrals—, i en indrets despoblats —aquests tenien caràcter d'alberg i estaven situats principalment en zones de pas per protegir i recollir els vianants.

L'Església va ser la promotora principal de l'obra assistencial, amb la creació d'institucions benèfiques a l'entorn de catedrals, monestirs i parròquies, que eren sustentades amb l'ajuda dels ciutadans. A partir del segle XIII es va fer més intens el sentit de l'almoïna i sorgí la idea de l'obligació dels rics vers els pobres, idea que està molt relacionada amb l'establiment dels nous ordes religiosos a les ciutats, que predicaven el perdó dels pecats i la salvació eterna de l'ànima gràcies a les obres

de misericòrdia. La societat d'aquesta època veia la pobresa com un fet corrent, que ajudava els ciutadans de millor situació econòmica a fer bones obres per tal de guanyar-se el cel tot posant en pràctica la seva caritat cristiana.

Aquestes primeres institucions se sustentaven a través de rendes perpètues i donacions de persones pietoses, i és dins aquest tipus d'hospital que cal situar la fundació que va fer Bertran de Seva a Granollers al primer terç del segle XIV, un hospital que havia d'acollir els pobres de Jesucrist.

Al Vallès, a més de Granollers, també hi havia hospitals a altres poblacions. A Sant Celoni, dins la vila, hi havia un hospital de malalts pobres amb una capella dedicada a Sant Antoni. Extramurs hi havia l'hospital de mesells de Sant Nicolau, de què encara actualment queda una petita església d'una sola nau, documentada per primera vegada el 1154, però amb elements arquitectònics preromànics, coneguda com Sant Ponç a partir del segle XIX. També a Caldes de Montbui hi havia dos hospitals, un possiblement construït al segle XIII i un altre al segle XIV molt proper a l'antic, que encara avui es conserva i que acull el Museu *Thermalia*.

Bertran de Seva va fundar a principi del segle XIV un hospital de pobres a Granollers, dins l'entorn d'una vila que s'estava consolidant com a centre comarcal, amb un mercat molt actiu que aglutinava el comerç dels pobles de la rodalia, i amb una clara situació de lloc de pas des de molt antic. Aquest advocat i ciutadà de Barcelona, senyor de la Torre de Seva de la parròquia de Santa Coloma de Marata, va construir la casa per instal·lar-lo i el va dotar amb diversos béns i rendes per al seu manteniment. Aquest noble, seguint l'esperit de l'època, va fer nombroses obres de pietat, mogut per l'amor al proïsme i per la salvació de la seva ànima, que queden reflectides en el seu testament, fet a Barcelona el 26 de juny de 1346¹.

Si bé no podem determinar la data exacta de la seva fundació, sabem que el 1328 l'Hospital de Granollers ja existia. La primera referència documental que es coneix és de 1328, en un document

¹ Arxiu Capitular de Barcelona. Transcrit per Mn. Josep Mas a *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*. Vol. XII, Arxiu Històric de la Ciutat. Barcelona.

datat l'1 de febrer², on, a instància del mateix Bertran de Seva, el bisbat autoritzava el capellà de l'Hospital per poder oir confessions i administrar l'eucaristia, i concedia a l'Hospital cementiri propi per enterrar els malalts que hi morissin. Li eren imposades, però, algunes limitacions, com per exemple la de no poder dir missa els diumenges i dies festius, segurament per tal de salvaguardar la preeminència de l'església parroquial dins la vila.

En documents posteriors, però, s'esmenta la data de l'escriptura de fundació el 4 d'abril de 1329³, o el 17 de març de 1329⁴. El document fundacional de l'Hospital, però, no ha estat localitzat entre la documentació del notari Bernat Vilarrubia que es troba dipositada a l'Arxiu Capitular de Barcelona. Sigui com sigui, podem afirmar que els orígens de l'Hospital de Granollers daten del primer terç del segle XIV.

Des dels seus orígens i fins a 1521, data en què el municipi es va fer càrrec de la seva administració, l'Hospital depenia directament de Bertran de Seva i dels seus successors, que nomenaven un capellà perquè s'encarregués del govern i de l'administració de l'establiment, amb l'obligació de donar compte cada any de la dita administració al successor de la torre de Seva i al rector de la parròquia de Granollers i, si de cas hi mancava, al bisbe de Barcelona. Aquests sacerdots, a més de tenir al seu càrrec l'administració de les rendes de l'Hospital i vetllar pel compliment dels censos que rebia la institució, eren els encarregats de la capella i tenien l'obligació de dir les misses en memòria del fundador. Les rendes amb què comptava l'Hospital en aquests primers anys eren constituïdes per les que li deixà el seu fundador, més les almoines i les deixes testamentàries que pogués rebre d'altres ciutadans.

1.2. El Privilegi de 1521: l'Hospital sota l'administració municipal

A partir del segle XVI, l'Hospital inicià una nova etapa sota l'administració del Consell de la vila de Granollers, una vila que va

² ADB. *Reg. Communium*, 1325-1330, fol.199.

³ En la Visita Pastoral a Granollers el 14 de maig de 1739 es consigna la donació de Bertran de Seva el 4 d'abril de 1329, segons consta en l'escriptura presa per Bernat Vilarrubia. ADB. *Visites Pastorals*, vol. 77, fol. 27v.

⁴ En la Visita Pastoral a Granollers del 10 de juny de 1776, s'esmenta la fundació per escriptura atorgada el 17 de març de 1329 per Bertran de Seva. ADB. *Visites Pastorals*, vol. 86, fol. 22

viure la seva edat d'or en aquest segle, amb un important creixement urbanístic i econòmic, creixement que també afectà l'Hospital.

Van ser nombroses les institucions que, a partir de mitjan del segle XIV, van deixar de ser administrades pels seus fundadors i van passar a dependre dels municipis. Al final del segle XV, un decret de Ferran el Catòlic⁵ determinava la construcció d'establiments especialment bastits per acollir aquest tipus d'institució, alguns dels quals han arribat fins els nostres dies. A Barcelona, l'acord del Consell de Cent amb el bisbe i el Capítol de l'1 de febrer de 1401 per unificar en un de sol els diversos hospitals de la ciutat va ser l'origen del nou hospital general de la Santa Creu. També a Vic, el consell de la ciutat i el Capítol dels Canonges es van unir el 1525 per tal de gestionar l'Hospital, que havia estat creat a partir d'una deixa testamentària del mercader Ramon de Terrades el 1348, i van donar un nou impuls a la institució, que va créixer i ampliar els seus serveis⁶.

D'aquesta manera, s'iniciava un concepte més ampli d'hospital, no únicament destinat a acollir els pobres, sinó que era al servei de tota la comunitat. Amb aquesta nova forma d'administració, aquestes institucions es van poder beneficiar d'unes rendes més àmplies i oficialitzades, alhora que l'obra medieval, de caritat cristiana, si bé va seguir present, va ser continuada i suplida per una obra més social, amb intervenció del municipi.

A Granollers, el document l'acord pel qual els jurats de la vila es feien càrrec de l'administració de l'Hospital va ser signat davant el notari Antoni Anglès el diumenge 21 de gener de 1521, a la casa del Consell de la Vila, i per Pere de Clariana i de Seva el dimecres 23 de gener, a Barcelona⁷.

Les raons que van donar els representants ciutadans per tal de fer aquesta sol·licitud eren de tipus econòmic, argumentant que les rendes de l'Hospital no eren suficients per atendre els pobres malalts. En aquells moments, la renda anual que rebia el capellà

⁵ Martinell, Cèsar: «Els hospitals medievals catalans». *Pràctica Mèdica*, núm. 27, Tarragona, 1935.

⁶ Ylla-Català i Genís, Miquel dels Sants; Roca i Casas, Jordi: *650 anys de l'Hospital de la Santa Creu*. Hospital de la Santa Creu, Vic, 1998.

⁷ Arxiu Municipal de Granollers. *Llibre de Privilegis*. Aquest Privilegi va ser transcrit a *El Vallès Nou*, números 159, 160, 161 i 162 de gener de 1916.

encarregat de l'administració de la institució era de 22 lliures, 6 sous i 2 diners, quantitat insuficient per al manteniment del sacerdot i dels pobres acollits, que provocava la impossibilitat d'atendre els malalts que hi acudien i «que dits pobres no podent haver recapte en dit hospital an de anar al hospital general de Barcelona y molts dells a causa de llurs infirmitats moren per lo camí y altres afluixen tant llurs persones que a causa de tanta longitud de camí llurs infirmitats venen en augment i perill de morir»⁸.

Els capítols signats donaven al Consell de la Vila la responsabilitat total del govern i administració de l'Hospital, excepte el nomenament del sacerdot encarregat de la capella, que Pere de Clariana es va reservar per a ell i els seus successors, i al qual atorgà una renda anual de 10 lliures i 4 sous, sota el compromís de celebrar una missa cada diumenge en memòria del fundador.

A partir d'aquells moments, i amb el compromís dels jurats de «entretant dit hospital sia dotat de rendes sufficients per sustentació dels pobres de aquell ells dits jurats e concell dels bens de dita universitat proveyran dits pobres aquí convenints en totes llurs necessitats», s'inicià una llarga etapa de l'Hospital sota la tutela directa del Consell de la Vila.

1.3. L'Hospital i la Beneficència Estatal

El trasllat a l'antic convent dels Caputxins, a més del canvi d'emplaçament, també va significar per a l'Hospital altres transformacions en el seu funcionament, que van ser conseqüència de la legislació sobre beneficència que era promulgada pel govern de l'Estat. El municipi seguia essent el màxim responsable de la institució, però havia de donar compte de la seva administració a la Junta Provincial de Beneficència.

L'any 1822 es va decretar la primera llei de beneficència, que organitzava la beneficència pública sobre una base municipal autònoma. Malgrat que aquesta llei va ser anul·lada el 1823, va prendre una nova embranzida a partir de 1836, i l'any 1844, el centre va ser declarat *Hospital Públic Municipal* i es va constituir la

⁸ *Idem* nota anterior.

primera Junta Local de Beneficència Municipal. Aquesta Junta estava formada per l'alcalde, el rector, el regidor Miquel Forns, el prevere Melcior Riera, el lletrat Francisco Torrebadella, l'hisendat Jaume Pous i el comerciant Joan Prat⁹.

Però van ser la llei de 20 de juny de 1849 i el reglament de 14 de maig de 1852 les que van donar la pauta pel que seria la tasca benèfica a partir d'aquells moments. L'atenció i ajuda als indigents van ser considerades com una feina que havia de ser assumida per l'Estat, i es va muntar un sistema benèfic centralitzat sobre la base de tres nivells (municipal, provincial i general), de manera que tots els establiments, ja fossin públics o privats, quedaven sotmesos al control de l'Estat. A través de les Juntes es reglamentava i assegurava el govern de les institucions, la seva administració i el seu enllaç amb el govern central, a base d'informes, rendició de comptes i estadístiques.

Aquesta centralització del sistema benèfic estatal va significar la pèrdua d'autonomia dels hospitals municipals. La llei donava prioritat a la beneficència domiciliària i indicava com a missió principal dels municipis planificar-la i assegurar-la, mentre que la tasca dels hospitals municipals era recollir els malalts o desvalguts que no podien ser atesos a casa seva i traslladar-los als establiments provincials.

En una resposta a una enquesta del Govern Civil l'any 1852¹⁰, l'Hospital de Granollers va ser definit com de particular, encara que feia de vegades de municipal. Segons aquest informe, l'objectiu del centre era l'assistència de malalts pobres veïns de la vila i donar asil als malalts i expòsits de trànsit que eren conduïts als establiments provincials. La seva administració era a càrrec de l'Ajuntament, que l'exercia a través d'un regidor i un eclesiàstic elegits pel consistori, i la Junta de Beneficència tan sols intervenia quan era cridada per algun afer en particular.

⁹ *La Gralla*, núm. 62, 16 de juliol de 1922, pàg. 4.

¹⁰ AMG. *Cartas e Instancias s. XVII-XIX*. Informe de 10 de desembre de 1852

1.4. Fundació de beneficència particular

L'any 1920, l'establiment va ser declarat de beneficència particular per una Reial ordre de 27 de juliol. A partir d'aquells moments, la institució havia de mantenir-se amb les seves pròpies rendes i amb els llegats que pogués rebre. Els estatuts dotaven la institució de personalitat jurídica pròpia i passava a estar regida per un patronat, que integraven representants d'institucions i dels principals donants, i estava presidit per l'alcalde de la ciutat. L'Ajuntament continuava aportant una subvenció a l'Hospital, però deixava d'ocupar-se directament de la seva administració.

Aquest és el règim jurídic pel qual es regeix la Fundació Hospital/Asil de Granollers en l'actualitat, encara que els estatuts van estar modificats l'any 1993 per tal d'adaptar-los als canvis que s'han produït tant dins de la institució com al seu entorn.

2. La ubicació de l'Hospital

2.1. La sala gòtica

Pel que fa a l'edifici que acollia l'Hospital durant els primers anys, els documents no aclareixen la seva ubicació ni les seves característiques. Alguns autors han apuntat la impossibilitat que amb els escassos béns del fundador es pogués bastir un edifici com la nau gòtica del carrer de Corró¹¹, però el cert és que la tipologia de l'edifici es correspon amb l'arquitectura dels hospitals medievals catalans dels segles XIV i XV.

L'arquitectura hospitalària medieval ha estat objecte de diversos treballs, fets a partir de l'estudi dels edificis dedicats a acollir les institucions hospitalàries que ens han arribat fins els nostres dies¹². Joan-Albert Adell estableix dues tipologies constructives bàsiques: una de més monumental, de grans sales amb arcs diaframes,

¹¹ Danon, Josep: *L'Hospital-Asil de Granollers*, Ajuntament de Granollers, 1986.

¹² Martinell, Cèsar: «Els hospitals medievals catalans». *Pràctica Mèdica*, núm. 27, Tarragona, 1935. Castejón i Domènech, N. «Aproximació a l'estudi de la tipologia arquitectònica de l'hospital medieval a Catalunya. Hospital de la Santa Creu de Barcelona». *Sant Pau, Història de l'Hospital*, vol.I, Barcelona, 1987. Adell, Joan-Albert: «L'Hospital de pobres de Santa Magdalena de Montblanc i l'arquitectura hospitalària medieval a Catalunya». *Acta Medievalia*, 4, 1983.

emprada bàsicament en edificis situats en indrets despoblats; i una altra que segueix el model de casa urbana, amb un pati interior a l'entorn del qual es distribueixen les sales, construïda en llocs fortament urbanitzats¹³.

La sala del carrer de Corró respon al tipus de construcció que se n'ha dit tradicional, amb un espai interior de característiques gòtiques. Es tracta d'una sala rectangular d'uns 18 metres de llargada i uns 12 d'amplada, coberta amb tres arcs diafragmes de gairebé 8 metres d'alçada, que sostenen un embigat de fusta a doble vessant, amb un absis a ponent de 5 metres de llarg per 6 d'ample, cobert amb volta apuntada.

Aquesta tipologia arquitectònica, de gran funcionalitat i economia, constitueix una creació pròpia de l'arquitectura catalana i la trobem en nombrosos edificis a partir de final del segle XII —el dormitori del monestir de Santes Creus (1174), el dormitori dels novicis de Poblet (1232), la capella de Santa Àgata de Barcelona, entre d'altres. Els avantatges estètics, funcionals i econòmics que comportava aquest sistema constructiu probablement van influir en l'adopció d'aquesta manera de bastir els edificis per part dels hospitals. Hospitals com els d'Olesa de Bonesvalls, el de Vic o el de la Santa Creu de Barcelona—que Adell considera un paradigma de l'arquitectura hospitalària medieval catalana¹⁴—, van ser construïts seguint aquesta tipologia.

Com a característica diferencial de l'edifici de Granollers respecte de les altres sales d'hospitals, cal destacar l'existència de l'absis i la gran amplada de la nau. Aquesta circumstància, juntament amb l'existència d'uns contraforts molt dèbils, podrien haver provocat problemes estructurals en l'edifici que haurien ocasionat l'esfondrament de la coberta o almenys d'una part. Això explicaria la deformitat que es pot observar en els arcs diafragmes de la sala gòtica, en especial en el de l'extrem de ponent de la nau.

De fet, el 1532, poc temps després d'haver assumit la seva administració el consell de la vila, tenim notícies del mal estat en què es trobava perquè «havia rebut gran dany»¹⁵. També Alfred

¹³ Adell, Joan-Albert, ob. cit., pàg. 244.

¹⁴ Adell, Joan-Albert, ob. cit., pàg. 242-243.

¹⁵ AMG, *Llibre de Deliberacions del Consell*, 26 d'agost de 1532.

Canal esmenta que el 1485, en l'assalt de la vila pels remences, l'Hospital quedà sense protecció i a mercè dels sublevats, que s'hi instal·laren¹⁶. Totes aquestes circumstàncies apunten que, en fer-se càrrec de l'administració el Consell de la Vila, l'Hospital no es trobava pas en massa bones condicions, tant pel que fa a l'edifici com a les seves rendes.

De la situació de l'Hospital en aquesta època en dona testimoni l'inventari fet per Gilabert Valls l'any 1531¹⁷. Segons aquest document, l'edifici tenia un porxo a l'entrada i tres cambres: un dormidor, la cambra de les dones i una cambra nova. D'entre el material que es detalla, destaca l'existència de rajoles, cairons, bigues, jàsseres i fustes, que indiquen que s'havien fet o s'estaven fent reformes a l'edifici. La mateixa denominació de *cambra nova* incideix en aquest fet.

Si bé alguns autors han volgut identificar la sala gòtica amb l'església de l'Hospital, el cert és que la seva tipologia respon al tipus constructiu emprat en les sales d'hospitals medievals, i les seves dimensions no sembla pas que corresponguin a la capella d'un petit hospital que no tenia més de 15 o 20 llits. És molt probable que aquest edifici es bastís per ser utilitzat com a sala de malalts, i que fos així, com a mínim, en els primers temps. La polivalència de l'espai, però, es pot constatar ben aviat, ja que tenim documentat que en diverses ocasions al llarg del segle XV s'hi va reunir el Consell de la Vila, abans de disposar d'edifici propi.

Posteriorment també es va fer servir com a església o magatzem i va ser ocupat per les tropes en els diferents conflictes que visqué la vila al llarg dels segles XVIII i XIX¹⁸. Aquests simultanis usos i els canvis en la seva utilització original podrien haver estat la raó d'aquesta identificació que s'ha fet entre la sala de malalts i la capella de l'Hospital.

¹⁶ Canal, Alfred: «L'estatge a la Biblioteca». *La Gralla*, núm. 282, 28 de novembre de 1926.

¹⁷ AMG. *Libretes del Clavari segle XVI. Inventari de l'Hospital, 1531* (full solt).

¹⁸ Danón, Josep.: *L'Hospital Asil de Granollers*. Ajuntament de Granollers, 1986, pàg. 14 i Canal, Alfred: «L'estatge de la Biblioteca». *La Gralla*, núm. 282, 28 de novembre de 1926.

¹⁹ Canal esmenta que els francesos l'ocuparen el 1823. Canal, Alfred: «L'estatge de la Biblioteca». *La Gralla*, núm. 282, 28 de novembre de 1926. També Jordi Baulies fa referència a la utilització de l'hospital com a magatzem durant la guerra napoleònica. Baulies, Jordi: «Del Decret de Nova Planta al 1850», a *Estudis de Granollers i del Vallès Oriental*, núm. 1, pàg. 62.

Pel que fa a la capella o església de l'Hospital, en alguns documents es diu que era «dins l'hospital dels pobres de Jesucrist»²⁰, i en el Privilegi de cessió al municipi de 1521 s'especifica que els jurats no podran veure res dins la capella «ço es tant quant compren lo rextat de dita capella»²¹. Aquestes dades ens podrien indicar que es tractaria d'una petita capella integrada dins l'Hospital, però separada amb unes reixes, de tal manera que tots els malalts poguessin veure l'altar del llit estant. De fet, tal com afirma Joan-Albert Adell, l'església no sempre era una peça diferenciada de l'Hospital i en alguns casos es confonia amb la sala de malalts, on sempre hi havia un altar que la presidia²².

D'acord amb aquestes dades, seria versemblant situar la capella de l'Hospital en l'espai que fa d'absis de l'actual sala gòtica, ja que d'aquesta manera seria possible la distribució dels llits de la sala a cada banda i els malalts tindrien la possibilitat de veure-la des del llit estant.

2.2. Una casa al carrer de Corró

Si bé sembla probable que en els primers segles l'Hospital ocupés la sala gòtica, durant la segona meitat del segle XVI, tenim documentada l'existència de l'Hospital en una casa del carrer de Corró, fora la muralla, prop del portal de Corró. Desconeixem la raó d'aquest canvi d'emplaçament i en quin moment es va produir, encara que seria possible que estigués relacionat amb el mal estat en què es trobava l'Hospital en aquells moments.

A partir de 1557, comencen aparèixer a la documentació municipal referències a l'establiment de patis propietat de l'Hospital al carrer de Corró per tal de fer-hi cases. En la primera anotació, del 24 d'octubre²³, s'especifica que les peces de terra que s'estableixen es troben situades entre la casa de l'Hospital i el portal de Corró, i tenen una amplada de 51 pams la que afronta amb el portal i de 25 pams i mig la que afronta amb l'Hospital.

²⁰ ADB. *Visites Pastorals*, vol. 32, fol. 150, 25 d'abril de 1511.

²¹ *El Vallès Nou*, números 159, 160, 161 i 162 de gener de 1916.

²² Adell, Joan-Albert: ob. cit., pàg. 243.

²³ AMG. *Llibre de Deliberacions del Consell 1555-1572*, pàg. 41.

A partir d'aquesta dada, podem deduir que entre la muralla i la casa de l'Hospital hi havia una distància aproximada de vint metres, distància que si actualment recorrem al llarg del carrer de Santa Elisabet, ens porta fins molt a prop de can Medalla, davant la placeta de Sant Francesc. La casa actual conserva la façana del segle XVI, amb una gran porta de mig punt amb grans dovelles i la finestra de característiques renaixentistes que porta inscrita la data de 1565, que ens indica que es tracta d'un edifici com a mínim modificat en aquesta època, fet que concorda amb la documentació.

A partir d'aquest any 1557 són nombroses les referències que es troben a la documentació que fan esment a l'establiment de patis propietat de l'Hospital situats al carrer de Corró per construir-hi cases. El període de creixement que vivia Granollers aquesta centúria es manifestaria molt clarament en l'aspecte urbanístic, i en la segona meitat de segle són abundants les referències a obres que va fer el municipi per tal d'adequar la vila a una població de prop de mil habitants, amb una gran activitat artesanal i mercantil.

Entre altres obres, es portà a terme l'empedrat de carrers i places, es van fer clavegueres a diferents indrets, s'enderrocaren diversos edificis per tal d'engrandir la plaça major, es va construir un nou corral, es van fer obres a la muralla i els portals i s'hi construïren capelles, i s'aixecà la Porxada al bell mig de la plaça Major. També es construïren els dos convents del terme, el dels Caputxins i el Sant Francesc²⁴.

A més, el creixement demogràfic de la vila va fer que els seus límits s'estenguessin fora de les muralles, sobretot en sentit nord-sud, seguint els traçats del carrer de Barcelona i del carrer de Corró. Encara actualment es poden observar en aquests indrets nombrosos edificis bastits en aquesta època, identificables per les seves façanes decorades amb finestral·ls esculpits.

El 24 de febrer de 1562, el Consell va decidir fer en el «dormidor» de l'hospital dues o tres botigues, amb portals vers la via pública, i mudar el dormitori a sobre les noves cases que s'estaven construint al costat mateix. Les raons exposades per tal de dur a terme aquesta obra van ser l'embelliment que suposaria per a la vila i el profit que

²⁴ Dantí, Jaume: *Terra i població al Vallès Oriental*. Santa Eulàlia de Ronçana, 1988, pàg. 297-299.

se'n trauria, perquè el lloguer d'aquestes estances augmentaria la renda de l'Hospital²⁵. No va ser, però, fins el 1571 que es manà que els malalts es traslladessin a les estances de dalt, a causa de la molta humitat que hi havia en l'actual dormitori²⁶.

Malauradament, no existeix el llibre de deliberacions del Consell dels anys immediatament posteriors a 1572, i per tant no coneixem quina va ser l'evolució que tingué aquest procés d'urbanització del carrer de Corró iniciat pel Consell de la Vila. Sembla, però, que aquesta continuà i que, atesos els beneficis que comportava per a les finances municipals el lloguer de les cases o botigues, es va creure convenient construir un nou Hospital. Això succeiria probablement l'any 1588, quan està documentada la construcció d'un nou hospital a la vila.

2.3. La construcció d'un nou Hospital

Efectivament, en el Llibre d'Àpoques de 1581-1588 de l'Arxiu Municipal de Granollers, hi ha un contracte entre la Universitat i el mestre de cases Perafita per edificar dues parets foranes a l'hospital dels pobres de la vila, datat el 17 de març de 1588²⁷. En aquest document, el mestre Perafita es compromet a aixecar dues parets d'argamassa: «la una a la part del sol ponent començant des de l'esperó de la iglesia de dit hospital fins a juntar en la paret o tapia de la casa que solia ser de Esteve Corominas i avui és de Narcís Colomer de l'alçada de 6 canes i mitja (...), amb les finestres de rajola que y sera necessàries conforme la trassa segons lo ordre donara mestre Bartomeu Brufal. E apres consecutivament enderrocara tota la tapia y fonaments [que] es a la part de tramuntana de les cases de dit Colomer y edificara una altra paret ajuntant amb una cantonada amb la paret dalt anomenada i anirà dita paret fins ajuntar amb les casetes de dit hospital y de la mateixa alçada de la propdita, deixant al llarg de dita paret alguns caixals o represos per poder lligar aquesta altra paret que se ha de fer passar fins al carrer de Corró».

²⁵ AMG. *Llibre de Deliberacions del Consell 1555-1572*, pàg. 103.

²⁶ AMG. *Llibre de Deliberacions del Consell 1555-1572*, pàg. 229v.

²⁷ AMG. *Llibre d'Àpoques 1581-1588*, 17 de març de 1588.

En el contracte es detalla, a més, que dites parets han de tenir uns fonaments de quatre pams d'ample fins al nivell de terra, i d'aquí cap amunt fins el primer sostre de tres pams o dos i mig i l'obra ha d'estar acabada el mes d'agost següent. El preu pactat és de 100 lliures per la feina del mestre d'obres, i els materials es compromet a aportar-los la Universitat.

Aquest contracte és una de les darreres anotacions del Llibre d'Àpoques, i desconeixem, per tant, a quin tipus d'edifici corresponen aquests parets i si se'n bastiren més de semblants característiques en els anys posteriors. Tampoc no s'han conservat llibres de deliberacions del Consell o llibretes del Clavari que ens puguin indicar si es van fer més pagaments per aquesta raó.

Les característiques de l'obra que es duia a terme, però, no són gens menyspreables, amb unes parets d'alçada i gruix considerables, que semblen destinades a sostenir un edifici de grans dimensions. A més, crida l'atenció que fos el mateix Bartomeu Brufal —el mestre de cases barceloní que va construir la Porxada, tot just acabada l'any anterior—, l'encarregat de dissenyar i dirigir l'obra.

Una hipòtesi possible, seria que el projecte era construir un nou hospital, annex a la sala gòtica (s'especifica que la paret de ponent ha de començar a l'esperó —un contrafort— de l'església), que ocuparia un espai a llevant de l'antiga construcció. Desconeixem si aquest projecte es va arribar a completar, ja que només tenim documentat el primer pagament de 25 lliures al mestre Perafita²⁸, que la Universitat s'havia compromès a efectuar un cop iniciades les obres.

Confirma la hipòtesi de la construcció d'un nou hospital la llicència que el bisbe de Barcelona Joan Dimas va donar als administradors per tal que aquelles persones que ho desitgessin poguessin ajudar a la fàbrica del nou hospital que s'estava construint i aportar materials els diumenges i dies de festa, a canvi d'una indulgència de quaranta dies de perdó²⁹.

²⁸ AMG. *Llibre d'apoques 1581-1588*, 1 d'abril de 1588.

²⁹ ADB. *Gratiarum*, 62, fol. 4-4v, 12 de setembre de 1588.

2.4. El Convent dels Caputxins

Després del Decret de Desamortització de Béns Eclesiàstics de Mendizábal, l'Ajuntament de Granollers va demanar que li fossin concedits els dos convents de la vila, el de Sant Francesc per destinar-lo a escola primària, i el dels Caputxins per a instal·lar-hi l'Hospital i convertir l'hort en cementiri. El mes d'octubre de 1842, l'Ajuntament va rebre la concessió, amb el pagament a l'Estat d'un cànon del 3% sobre el valor de taxació i amb la condició que l'Hospital fos inaugurat en un termini màxim de sis mesos.

Dos anys després de rebre la concessió del convent dels Caputxins, el 7 d'abril de 1844, l'Ajuntament prengué possessió del convent i de l'hort. El 19 de juliol del mateix any, un cop l'antic convent ja havia estat habilitat per hospital i asil i el cementiri construït, el rector de la vila va beneir els dos establiments³⁰.

El convent de Caputxins desamortitzat el 1835, però, no era el primer d'aquest orde que hi havia a Granollers. El primitiu convent va ser fundat l'any 1584 a la Torreta, en el límit entre Granollers i la Roca, on va romandre fins al 1813 quan per evitar que els francesos s'hi poguessin fer forts, les autoritats militars van ordenar el seu enderrocament. L'any 1816, els caputxins van comprar un terreny en el camp anomenat *la Llacuna* a Lluís Maria de Perpinyà, situat a l'actual carrer d'Agustí Vinyamata de Granollers per tal d'edificar-hi el nou convent. Sembla que la comunitat s'instal·là en la nova casa cap a final de la dècada de 1820, i l'abandonarien al cap de pocs anys, el 1835³¹. L'edifici no tenia cap característica arquitectònica destacable, comptava amb 28 cel·les i l'església encara no era construïda³².

L'Hospital va estar en aquest immoble fins que es va inaugurar el nou establiment al costat de la carretera de Cardedeu, el 1923. Les deficiències de l'edifici, però, van ser una situació constant al llarg d'aquests tres quarts de segle, i són nombroses les ocasions en què es consignen obres de reparació o manteniment³³. Probablement

³⁰ Puigdollers i Noblom, Rodolf: *El convent de Caputxins de Granollers a la Torreta (1584-1812)*. La Torreta, 1998.

³¹ Puigdollers i Noblom, Rodolf: ob. cit., pàg. 157.

³² «Capuchinos en Granollers», a *La Comarca*, núm. 125, 25 de setembre de 1915.

³³ Les dades que es refereixen a despeses per l'arranjament de l'edifici ha estat extretes dels dos llibres de caixa de l'Hospital que es conserven a l'Arxiu de la Fundació Hospital Asil: *Libro de cuentas del Hospital de esta Villa bajo invocación del Cordero de Dios* (1852-1877) i (1877-1892).

la casa havia estat construïda de manera més aviat senzilla, fet que explicaria el seu ràpid deteriorament.

Ja l'any 1852, en un informe de l'Ajuntament al Govern Civil, es deia que l'edifici necessitava algunes obres de reparació que no es podien fer de moment atès el seu cost³⁴. En algunes ocasions, les intervencions efectuades eren força importants, com per exemple l'any 1859, que es va enderrocar una torre, o bé la construcció d'un pou d'aigües brutes i d'un bany l'any 1866, amb un cost de 417 rals.

L'any 1877, l'Ajuntament va acordar que es fessin els arranjaments necessaris per tal d'assegurar la solidesa de l'edifici, d'acord amb la certificació del mestre d'obres que l'havia examinat³⁵. Segons la declaració de Ramon Vendrell, mestre de cases, la coberta de la zona de ponent de l'edifici es trobava en molt mal estat i considerava molt perillós que les monges ocupessin les estances situades en el primer pis sota aquesta coberta i que les nenes de l'escola continuessin assistint a classe en el lloc que ho feien, ja que d'enfonsar-se la teulada, també ho faria el sostre de la planta baixa. La proposta que es va ser va ser arranjat aquesta part de l'immoble, i mentre duressin les obres, traslladar l'aula on es feien les classes a la sala dels soldats malalts, i aquests que fossin allotjats al primer pis, que s'hauria de netejar i blanquejar prèviament.

El 1888 encara devien continuar fent obres importants, atès que al llarg de l'any es van pagar 3.000 ptes. per a l'acabament de les obres que es feien a l'Hospital. L'any 1894 es construïa una casa per al capellà —amb un pressupost de 4.500 ptes.— el 1895 es va fer una subscripció per fer una tanca de ferro, es va reformar la façana i es van fer obres per portar l'aigua al primer pis.

Malgrat tot, però, les condicions de l'edifici eren deplorables, empitjorades per la proximitat del cementiri. En un estudi de 1896 sobre l'agricultura, el clima i les condicions de vida a Granollers, el perit agrícola Joan Espí proposava, d'entre d'altres mesures per millorar les condicions de vida de la població granollerina, millorar les condicions higièniques de l'Hospital «apartándolo al construirle de nuevo, del sitio que ocupa inmediato al antiguo cementerio,

³⁴ AMG. *Cartas e instancias s. XVII-XIX*. Informe de 10 de desembre de 1852.

³⁵ AMG. Carpeta «Hospital». Document solt 19-3-1877.

pues son incalculables los perjuicios que puede ocasionar la gran cantidad de miasmas desprendidas de ese terreno putrefacto qui vicia completamente la atmosfera del benéfico establecimiento»³⁶. La proximitat de l'Hospital i el cementiri, tan sols separats per una tanca, provocava sens dubte més d'un inconvenient. El 9 de març de 1853, el consistori va prohibir que els morts passessin per l'Hospital quan els portaven a enterrar, obligant-los a utilitzar la porteta de l'hort³⁷.

L'inspector provincial de sanitat en la seva visita de l'any 1910 descrivia les condicions en què es trobava l'establiment: «El edificio del Hospital lo encontró muy deficiente, de escasa luz y ventilación las salas destinadas a enfermería, cuyos techos de muy poca elevación permiten poca capacidad de aire respirable. Las camas se encuentran hacinadas, el agua no abunda, los retretes tienen mucho que desear y no existe en él una sala aséptica destinada a la práctica de operaciones»³⁸.

Aquesta situació va ser denunciada reiteradament en la premsa de l'època, i va ser la principal raó per la qual es va proposar la construcció d'un nou hospital. Durant els deu anys que es van allargar les obres del nou edifici no sembla pas que les condicions milloressin gens a l'antic convent, ans al contrari, anaven empitjorant com a conseqüència de la manca de diners de l'establiment, que no li permetia ni tan sols pagar la manutenció dels acollits³⁹.

2.5. El nou Hospital Asil

El mal estat en què es trobava l'hospital asil i el projecte de canvi de traçat de la via i de l'estació del tren, que afectava l'exconvent dels Caputxins, van ser les principals raons per les quals Francesc Ribas va proposar la construcció d'un nou edifici per instal·lar-hi l'Hospital.

Semblava inviable, d'entrada, aconseguir diners per a un nou hospital quan el que hi havia no podia subsistir amb les rendes que

³⁶ El manuscrit «Clima de Granollers en sa relació ab la higiene y la agricultura» es conserva a la Biblioteca Can Pedrals de Granollers, i ha estat estudiat per Jordi Planas i Francesc Roma a «Clima, agricultura i condicions de vida a Granollers al final del segle XIX», a *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers*, Granollers, juny de 1997.

³⁷ AMG. *Actas del Ayuntamiento 1852-1873*. 9 de març de 1853.

³⁸ AMG. *Libro de Actas de Sanidad y Beneficencia 1902-1922*, pàg. 25-26.

³⁹ *El Vallès Nou*, núm. 114, 14-2-1915 i núm. 120, 28-3-1915, entre d'altres articles, exposa la precària situació en que es troben les finances de la institució.

tenia, però les campanyes de captació de fons que es van dur a terme van donar els seus fruits. Les aportacions, entre d'altres, de patricis com Jaume Corbera o Francesc Fàbregas i Faustina Mata, a més de la col·laboració de la ciutadania a través de la subscripció popular i del producte de la venda dels retaules de Sant Esteve i de Sant Sebastià i Sant Eloi de la parròquia de Granollers, van fer possible que el 25 de juliol de 1923 es pogués inaugurar el nou edifici al costat de la carretera de Cardedeu.

El conjunt hospitalari estava format per dos pavellons, l'un dedicat a hospital i l'altre a asil, units per un cos central on hi havia el convent i altres serveis. L'edifici, que avui coneixem com edifici històric, va ser dissenyat per l'arquitecte Josep M. Miró i Guibernau, i constitueix l'únic conjunt modernista que tenim a la ciutat.

Cada pavelló tenia una capacitat de 40 llits, que podien ser augmentats fins a 60 en cas de necessitat. A la planta baixa del pavelló Hospital hi havia una sala d'operacions dotada amb material, que va ser un donatiu del Dr. Fàbregas, i dues sales annexes —una d'esterilització i una per a preparació de malalts—, a més de la biblioteca i l'habitació on es guardava la medicació. També hi havia quatre habitacions destinades a clínica, dues habitacions d'aïllament i una sala general destinada a dones amb deu llits, ubicada al costat d'una galeria coberta. A la primera planta hi havia dues sales generals amb vuit llits cadascuna, que també tenien galeries annexes, a més de sis habitacions per a malalts distingits o bé per aïllament.

En el cos central, on hi havia les habitacions de les monges, encara mancava per construir l'església —en aquells moments només hi havia una petita sala capella—, i s'havien d'acabar les dues torres, en una de les quals hi havia el dipòsit de l'aigua i l'altra havia de servir de campanar.

Des de la seva inauguració i al llarg de gairebé cinquanta anys, l'hospital asil va desenvolupar la seva activitat sense necessitat d'efectuar grans reformes en la seva estructura tant física com organitzativa. No seria fins al final de la dècada dels anys seixanta que l'extraordinari augment de població de la comarca i la necessitat d'ampliar els serveis per adequar-se a la nova situació demogràfica, econòmica i social del Vallès impulsarien els canvis que es van produir a la institució a partir d'aquells moments i que han donat a l'Hospital la fesomia que té en l'actualitat.

3. L'assistència

Abans de 1521 no tenim dades sobre les persones que atenien els pobres de l'Hospital, tan sols sabem que hi havia el capellà que feia d'administrador i probablement un hospitaler que tenia cura dels malalts. A partir que el municipi es va fer càrrec de l'administració, es van també estructurar més les funcions de les persones que s'ocupaven de l'establiment.

A partir de 1521, el Consell designava un administrador cada any per ocupar-se de l'administració de l'establiment, amb l'obligació de donar-ne compte als jurats al final del període. La cura directa dels malalts anava a càrrec d'un hospitaler, que també s'encarregava del trasllat dels malalts i expòsits de trànsit que anaven cap als hospitals de Barcelona. L'any 1854, a partir de la constatació que l'Hospital estava mal servit per manca d'infermeres idònies, la Junta local de Beneficència es va posar en contacte amb la Congregació de les Germanes Carmelites de la Caritat, i pel febrer de 1855, en sessió plenària de l'Ajuntament a la qual va assistir la superiora general de l'orde Paula Delpuig, es va signar el contracte segons el qual tres germanes carmelites es farien càrrec de l'Hospital de Granollers. El conveni es va fer segons les condicions econòmiques i reglamentàries habituals de la congregació.

Segons el conveni, l'administració de l'Hospital tenia l'obligació de mantenir les tres germanes, i més si eren necessàries, amb la dotació de 5 sous diaris per alimentació i 12 duros anuals per a vestit. A més, els havia de subministrar, en cas necessari, metge i medicines, i enterrament en cas de defunció. Pel que fa a les estances, les germanes havien de disposar d'un dormitori parat amb cortines de separació, llençols, dos coixins —un de llana i un altre de palla—, cobrellit i llençols i coixins de recanvi i un matalàs, en cas de malaltia. També havien de tenir un refectori amb una taula, estovalles, tovalloons, eixugamans i altres coses necessàries, una cuina amb tots els estris i una sala de rebre amb cadires. Se'ls havia d'abonar tots els viatges abans no estiguessin instal·lades, tant els de les germanes com el de la superiora. Rebien, a més, dos rals per pagar una criada, i havien de comptar amb un infermer per tenir cura dels homes⁴⁰.

⁴⁰ El contracte es troba al llibre d'actes del l'Ajuntament de Granollers (1852-1872), de 28 de febrer de 1855. També va ser transcrit a *La Gralla*, núm. 7, de 8 de maig de 1921.

Joaquima de Vedruna, la fundadora, exigia dues llibertats a les administracions dels hospitals, una jurídica i l'altra de caràcter pràctic. Volia que quedés reconegut el dret de les religioses a seguir les regles i costums de la congregació, sense que cap altre reglament les interferís, i volia mantenir la facultat de canviar i traslladar les monges, fent constar que ella es comprometia a mantenir-ne en l'establiment un nombre determinat, però no a unes persones concretes. La primera responsable de la comunitat de Granollers va ser la mare Rosa Rovira.

La funció que exercien les monges als hospitals, segons les directrius donades per la fundadora de la congregació, eren fonamentalment l'administració i la prestació sanitària⁴¹. L'administració suposava fer-se càrrec de l'economia domèstica, de l'ordre i neteja de les sales, i de la cura de la roba, l'instrumental i les medicines. A més se solien encarregar de portar els llibres d'entrades i sortides d'hospitalitzats i de vigilar les sales, especialment durant les visites. La funció sanitària que feien era informativa i col·laboradora, ja que no els era exigida cap titol especial. Anotaven les prescripcions facultatives, seguien les ordres donades pel metge, tenien cura directa dels malalts i feien tasques de prevenció de contagis.

Pel que fa a metges i cirurgians de l'Hospital, els facultatius residents a la vila ocupaven el càrrec per torns i rebien una assignació fixa anual que era pagada dels pressupostos municipals. L'establiment no va tenir un metge propi fins a l'any 1928, quan la Junta de Govern va decidir que calia millorar el servei mèdic de l'Hospital i va nomenar el Dr. Manuel Plana i Plana metge de l'Hospital amb caràcter interí⁴².

La primera intervenció quirúrgica no es va fer fins el juliol de 1925, malgrat que la sala d'operacions i l'instrumental, donats pel Dr. Fàbregas, ja eren a punt quan s'inaugurà el nou edifici l'any 1923. L'operació la van dur a terme els Drs. Emili Brujas i Andreu Henríquez, residents a Barcelona però amb consultori a Granollers, amb l'assistència dels metges titulars de l'Ajuntament, que van operar un jove de 27 anys d'apendicitis⁴³. Caldria esperar fins l'any

⁴¹ Alonso Fernández, Ana M.: *Historia documental de la Congregación de las Hermanas Carmelitas de la Caridad*, 2 vols., Madrid, 1968 i 1971.

⁴² AFHAG. *Llibre d'Actes de la Comissió de Govern de l'Hospital-Asil*, 6-7-1928.

⁴³ *La Galla*, núm. 213, 12 de juliol de 1925.

1928 perquè es nomenés un cirurgià de l'establiment, nomenament que va recaure en el Dr. Enric Ribas i Isern, fill del prestigiós cirurgià de l'Hospital de Sant Pau Enric Ribas i Ribas, qui prestaria els seus serveis a la institució fins la seva jubilació l'any 1967, tret del període de la Guerra Civil de 1936-1939.

98

Pel que fa als malalts que eren atesos a l'Hospital, no s'han conservat registres d'entrada i sortida i per tant és molt difícil aproximar-nos a l'activitat que es feia a la institució. Disposem de dades referides a diferents períodes relatives a la capacitat de l'Hospital, però poques que ens indiquin quants malalts eren atesos en cada moment.

L'any 1403 hi havia 13 llits, que havien crescut fins a 15 el 1421⁴⁴. Segons l'inventari de 1531, hi havia 4 llits al dormidor, a més de posts i bancs de llits a les altres cambres, sense que se'n concreti la quantitat. A final del segle XVI, el 1574, s'esmenta que a l'Hospital hi ha 9 llits⁴⁵, i al segle XVIII ja són tan sols 8 els llits que té, 4 per a homes i 4 per a dones⁴⁶. L'any 1827, segons l'inventari fet per Cristòfol Diumaró⁴⁷, no s'havia pas augmentat la capacitat de l'Hospital, ja que hi havia 3 llits petits i dolents a la cambra de les dones i 5 llits petits a la cambra dels homes.

La progressiva disminució del nombre de llits de l'Hospital respon al diferent ús que es feia d'aquest tipus d'institucions segons les èpoques, més dedicades a acollir als pobres de Jesucrist a l'edat mitjana, i amb una funció més hospitalària en èpoques més avançades. Malgrat que aquestes dades són indicatives de les possibilitats d'acollir malalts que tenia la institució en uns moments determinats, això no vol dir que tots els llits estiguessin ocupats, sinó que les disponibilitats econòmiques de la institució condicionaven el nombre de persones que es podien atendre. Aquesta circumstància és confirmada en el mateix privilegi de cessió de l'administració de l'Hospital al municipi de 1521, on s'especifica que molts necessitats no hi podien ser acollits i que havien de traslladar-se a Barcelona per ser atesos, amb tots els inconvenients que això comportava.

⁴⁴ ADB. VP, vol. 14, 29-9-1421, p. 351.

⁴⁵ ADB, VP vol. 4, pàg. 71.

⁴⁶ ADB, VP vol. 76, pàg. 653, 2-5-1737.

⁴⁷ AMG. *Manual de l'Ajuntament 1819-1831*, 30 de març de 1827

Aquesta situació sembla que va canviar, almenys temporalment, quan el municipi es va fer càrrec de l'Hospital, ja que segons s'explica a les *Respuestas*: «...los enfermos forasteros llegan de todo el circunvezinado de este Vallés y de Gerona y Vique; y todos aquellos parages; porque como es camino real todos los entregan a este Hospital...»⁴⁸. També l'anàlisi de la procedència dels difunts de l'Hospital, feta a partir del llibre d'òbits de l'Hospital (1693 a 1841)⁴⁹, mostra la presència de persones d'altres pobles de la comarca i de les comarques veïnes.

Però en etapes de més dificultats econòmiques, tal com s'especifica en un informe de 1852, només s'admetien «con todo rigorismo» els pobres de solemnitat que demostrassin que eren de Granollers⁵⁰. Per tant, tot sembla indicar que, com succeïa en hospitals d'altres pobles i viles, s'acollia de manera prioritària els necessitats de Granollers, mentre que els d'altres llocs els atenien només uns dies i després els derivaven cap a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, que centralitzava una bona part de l'acolliment hospitalari del país. Els expòsits tampoc es quedaven a Granollers, sinó que se'ls enviava cap a Barcelona. En aquest mateix informe es diu en aquells moments, el 10 de desembre de 1852, hi havia dos malalts acollits, i que el nombre dels que hi ingressaven durant l'any solia ser entre 14 i 18.

El nou Hospital Asil inaugurat el 1923 tenia 40 llits en cadascun dels dos pavellons, que podien augmentar-se fins a 60 en cas de necessitat. Aquesta major capacitat, juntament amb el fet que quedaven separades les funcions d'hospital de les d'asil, i l'existència del servei de clínica quirúrgica, donaven unes altres possibilitats al centre pel que fa a l'atenció als malalts.

Carme Barbany i Ciurans
Historiadora

⁴⁸ *Respuestas a unas preguntas a las cuales deben satisfacer de Comun y Particular del término y Villa de Granollers, Obispado de Barcelona*, Granollers, 1934.

⁴⁹ AFHAG. *Llibre de Òbits dels Difunts que moriran en lo Ospital de la Vila de Granollers* (1693-1841).

⁵⁰ AMG. *Cartas e instancias s. XVII-XIX*. Informe de 10 de desembre de 1852.

